

LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE nr 7/1989-90 med anledning av

- 1) landskapsstyrelsens framställning till landstinget med förslag till landskapslag angående ändring av landskapslagen om landstingsval och kommunalval, samt
- 2) Itm Anders Erikssons m.fl. hemställningsmotion till landskapsstyrelsen angående möjligheten att flytta tidpunkten för landstings- och kommunalval till senare delen av vinterhalvåret.

Landstinget har den 10 november 1989 inbegärt lagutskottets yttrande över framställningen. Utskottet har i anslutning härtill behandlat hemställningsmotionen nr 16/1987-88 som remitterades till utskottet den 27 november 1987. Utskottet, som hört lagberedningssekreteraren och sekreteraren i centralnämnden för landstingsval Michael Patrickson, får härmed anföra följande.

Framställningen nr 5/1989-90

Enligt framställningen skulle man från och med landstings- och kommunalvalen 1991 övergå till endagsval med söndagen som valdag. Landskapsstyrelsen anför att varken röstningsområdenas storlek eller kommunikationsproblem numera gör två valdagar nödvändiga. Dessutom har förtidsröstningssystemet kontinuerligt utvecklats, senast i samband med den vallagsändring som genomfördes 1987.

Frågan om övergång till endagsval behandlades senast i landstinget i samband med 1987 års vallagsreform. Landstinget beslöt den 8 maj 1987 på förslag av lagutskottet hemställa om en utredning av förutsättningarna för övergång till en valdag med beaktande av erfarenheterna av det utvidgade förtidsröstningssystemet. I sitt betänkande nr 16/1986-87 konstaterade utskottet att man borde invänta erfarenheterna av det 1987 utvidgade förtidsröstningssystemet. Vidare borde granskas om ett endagsval skall anordnas en helgdag eller en vardag samt om övergång till en valdag förutsätter förlängda öppethållningstider för vallokalerna och delning av vissa större röstningsområden. I betänkandet hänvisade utskottet också till att en strävan hittills varit att de för väljarna grundläggande reglerna skall vara så likartade som möjligt vid de landskapsomfattande resp. de riksomfattande valen. Tillsvidare har riksvälen omfattat två dagar.

Genom vallagsändringen 1987 utvidgades förtidsröstningssystemet betydligt. Förtidsröstning kan numera utövas på postanstalt på Åland, i vårdanstalter och liknande inrättningar på försorg av en valbestyrelse eller genom att den röstande själv rekvirerar handlingar för röstning och återställer dem till hemkommunens centralnämnd. Som följd av det förbättrade förtidsröstningssystemet avgavs i 1987 års landstingsval totalt 637 förtidsröster medan vid 1983 års val, då ännu det gamla systemet med vallängdsutdrag tillämpades, antalet förtidsröster var 332. Erfarenheterna från 1987 års val talar i detta avseende enligt utskottets uppfattning till förmån för övergång till endagsval.

Regeringen har i en proposition till riksdagen (nr 232/1988) föreslagit bl.a. att man i presidentvalet 1994 skulle övergå till endagsval och att valet då skulle hållas på en söndag. Vidare avser regeringen inom kort att överlämna en annan proposition med förslag till ändring av vallagstiftningen och där bl.a. föreslå övergång till endagsval även i fråga om riksdagsmänna- och kommunalvalen. Finland är nu jämte Italien (och delvis Norge) det enda europeiska land som har tvådagarsval. Förslaget skulle genomföras redan vid riksdagsmannavalen i mars 1991. Även detta talar, med hänsyn till vad utskottet tidigare anfört, för övergång till endagsval även på Åland.

Enligt utskottets åsikt medför övergång till en valdag inte behov av att vallokaler-
nas öppethållningstider ytterligare förlängs. De flesta röstningsområden är så små att risk för köbildning knappast behöver befaras. Övergång till endagsval accentuerar dock betydelsen av tillräckligt stora och i övrigt ändamålsenliga vallokaler. Man kan vidare räkna med att valbiträden i valnämnderna i något större utsträckning kan behöva utnyttjas. Utskottet förutsätter att landskapsstyrelsen i sin information till de kommunala valmyndigheterna uppmärksamgör dem på dessa omständigheter.

Landskapsstyrelsen föreslår att valdagen alltid skulle infalla på en söndag. Även i de riksomfattande valen skulle söndagen i framtiden vara valdag. I andra länder tillämpas söndagar och vardagar som valdag i ganska lika utsträckning beroende på traditionen i resp. land. Till förmån för söndag talar enligt utskottet betydelsen av enhetliga regler samt ekonomiska orsaker. Genom val på en söndag minimeras ersättningarna för förlorade arbetsinkomster för valfunktionärerna samt undviks kostnader till följd av att vallokalerna inte kan användas för sitt normala bruk. Majoriteten av dem som enligt en efter 1987 års val utförd väljarundersökning

föredrar endagsval tillstyrker söndagen som valdag. Andra undersökningar har vidare visat att en klar majoritet av väljarna vid tvådagarsval röstat på söndagen.

Deltagandet i allmänna val på Åland är betydligt lägre än i Norden i övrigt. Valdeltagandet var i de tre senaste landstingsvalen följande:

1979: 60,0 % 1983: 64,4 % 1987: 64,3 %

Utskottet betonar att övergång till endagsval inte får innebära en risk för att valdeltagandet ytterligare sjunker. I stället borde den mera koncentrerade valförordningen under en dag utnyttjas för att öka intresset för valen. Utskottet förutsätter därför att landskapsstyrelsen inför 1991 års val tillräckligt väl informerar om nyordningen, varvid de mera svärmobiliserade väljargrupperna särskilt borde beaktas. Enligt den nämnda väljarundersökningen föredrar sådana väljare tvådagarsval. Informationen om valen bör även uppmärksamma de olika möjligheter väljarna har att förtidsrösta.

I samband med övergången till endagsval fr.o.m. 1991 års riksdagsmannaval föreslås även en utökning av förtidsröstningen på postanstalt. Poströstning kommer i riksvalet att vara möjlig även lördagar och söndagar kl. 10-14 under förtidsröstningstiden. Utskottet utgår från att motsvarande poströstningsmöjligheter kommer att beredas även de åländska väljarna vid landstings- och kommunalvalen 1991. Av behörighetsmässiga skäl kan bestämmelser om detta inte intas i landskapslagstiftning men i det avtal landskapsstyrelsen med stöd av gällande överenskommelseförordning ingår med postverket bör bestämmas om motsvarande poströstning på åländska postanstalter inför landstings- och kommunalvalen.

Landskapet erlade vid landstings- och kommunalvalen 1987 sammanlagt ca 65.000 mark till kommunerna som andel av valnämndernas utgifter. Genom övergång till endagsval kan uppskattningsvis hälften av dessa utgifter inbesparas.

På basen av det anförda anser utskottet att framställningen kan godkännas i enlighet med landskapsstyrelsens förslag.

Hemställningsmotionen nr 16/1987-88

I motionen föreslås att landskapsstyrelsen borde granska möjligheterna att flytta tidpunkten för landstings- och kommunalvalen till senare delen av vinterhalvåret.

Som motiv för förslaget anförs att kandidatnominering och valarbete nu till stor del utförs under sommaren då intresset för politiskt arbete är lågt.

Lagutskottet har i sitt betänkande nr 29/1983-84 på basen av motsvarande initiativ behandlat möjligheterna att flytta valdagarna till våren. Utskottet konstaterar att vad där anfördes fortfarande i huvudsak gäller. Genom 1987 års vallagsändring har dessutom förbättringar uppnåtts såtillvida att granskningen av vallängderna och hithörande åtgärder numera senarelagts betydligt. Vidare skall numera kandidatlistorna inlämnas vid en något senare och mera ändamålsenlig tidpunkt.

De motiv utskottet tidigare framfört mot att valen skulle förläggas till våren är i korthet följande:

- uppgörandet av vallängderna skulle komma att basera sig på ett år äldre befolkningsregisteruppgifter. En hel årsklass skulle därigenom undanhållas möjlighet att delta i valen;
- landstings- och kommunalvalen skulle tillsvidare tidsmässigt nästan komma att sammanfalla med riksdagsmannavalen;
- genomgripande förändringar skulle bli nödvändiga i de bestämmelser som gäller landstingsårets indelning och ärendenas behandling i landstinget. Också det kommunala arbetsåret, som traditionellt följer kalenderåret, skulle behöva läggas om;
- en flyttning av valdagarna innebär inte ur väljarnas synvinkel några väsentliga förbättringar utan skulle främst beröra de politiska organisationernas arbete.

Utskottet, som i övrigt får hänvisa till sitt tidigare betänkande, anser sålunda fortfarande att några vägande skäl inte framlagts till förmån för att förlägga tidpunkten för landstings- och kommunalvalen till våren. Utskottet föreslår därför förkastande av motionen.

Med hänvisning till det ovan anförda får utskottet vördsamt föreslå

att Landstinget måtte antaga det i framställningen ingående lagförslaget oförändrat

samt

att Landstinget måtte förkasta hem-
ställningsmotion nr 16/1987-88.

Mariehamn den 4 januari 1990

På lagutskottets vägnar:

Gunnevi Nordman
ordförande

Lars Ingmar Johansson
sekreterare

Närvarande vid ärendets avgörande behandling: ordföranden Nordman, viceordföranden Jan-Erik Lindfors, ledamöterna Christer Jansson och Karlsson samt ersättaren Häggblom.